

**XI. Erdélyi Tudományos Diákköri Konferencia
– Kolozsvár, 2008. május 23-24.**

Szaharov-díj, a gondolat szabadságáért

Készítette: Tana Ottilia-Réka

Sapientia-Erdélyi Magyar Tudományegyetem,
Természettudományi és Művészeti kar,
Nemzetközi kapcsolatok, európai tanulmányok, II. év

Vezetőtanár: dr. Tonk Márton

Egyetemi docens,
Sapientia – Erdélyi Magyar Tudományegyetem
Természettudományi és Művészeti kar,
Európai Tanulmányok tanszék

TARTALOMJEGYZÉK:

I. Az emberi jogokról	3
II. Az Európai Unió, az Európai Bíróság és az emberi jogok	10
2.1. Az emberi jogok védelmet szolgáló dokumentumok	12
III. A Szaharov-díj	15
3.1 Az Európai Parlament Szaharov-díja a gondolat és a lelkiismeret szabadságáért	16
3.2. A kisebbségi jogok védelme – az EU-ban és azon kívül: a „kurd kérdés”	19
3.3 Ami a jelenlegi kurd nemzeti kisebbséget helyzetét illeti napjainkban valamint az Európai Unióhoz való csatlakozás lehetőségei.	25
Következtetés	26
Szakirodalom	29

Az emberi jogokról

Az emberi jogok, alapvető szabadságok betartása részint realitássá váltak a második világháborút követően a modern demokráciákban. Ami a történelmi fejlődését illeti, találóa Kulcsár Kálmán határozta ezt meg, „Az emberi jogok fogalma az angol jogfejlődésben vált jogilag jelentőssé, politikailag a felvilágosodás folyamatában emelkedett ki, alkotmányos szempontból alapvetően az ún. írott, liberális alkotmányok erősítették.”[Varga-Veress 2007. 138.]

Az emberi jogok eszmetörténeti kialakulásának meghatározása során két alapvető elmélettel kell számolnunk, a természetjogi gondolkodás és a társadalmi szerződés elméletekkel.

A természetjogi elképzelésben a jog forrása az emberi természet vagy egy magasabb rendű isteni törvény.¹A természetjogi elméletek megjelenéséről megoszlanak a vélemények. A görög és római gondolkodók még nem fejtették ki explicit módon a törvények egy magasabb normához való kötöttségét és ennek megváltoztathatatlanságát. A törvények igazságtartalmára illetve az igazságosságra, mint a törvények alapkövetelményére utaltak mindössze.

Hérakleitosz már az egyének közti együttélést szabályozó törvények eredetét boncolgatva arra a következtetésre jut, hogy a jog gyökere egy isteni parancsra vezethető vissza. *Szókratész* filozófiája felhasználásával, *Platón* az ember által teremtett jog és a természeti törvények között szoros kapcsolatot látott. Ennek nyomán *Arisztotelész* ember közelebbé kívánta tenni a természeti törvényt.² A *Summa teologiae* című munkájában Aquinói Szent Tamás³ a törvényeket három kategóriára osztja. A legmagasabb szinten a „lex aeterna” van, ez az isten által kormányzott világ szabályait foglalja magában, a „lex naturalis” az isteni parancsnak ellent nem mondható, emberi viselkedés szabályai; a kényszer alkalmazásával segít az egyéneknek a rossz viselkedéstől való elzárkózásra a „lex humana”. [Varga-Veress 2007. 137.]

¹ Sajtó András: Magyar virtuális enciklopédia, <http://www.enc.hu/1enciklopedia/fogalmi/jog/termjog.htm>, 2008.03.30

² Fézer Tamás: 2004/3. <http://jesz.ajk.elte.hu/fezer19.html>, 2008.03.31

³ *Augustinus* filozófiájára támaszkodik.

A XVII-XVIII. század az ipari forradalom és a racionalizmussal az emberi ész diadalát, felsőbbrendűségét hirdette. A természetjog megváltozott, nem isteni törvény, hanem olyan alapvető szabály melyeket isten nem tud felülmúlni, hanem az ember racionális lényként, képes felismerni a környezetében lévő összefüggéseket és ez által elérni a természeti állapotot. A természetjog megismerhető és ez által kodifikálható is. Az ipari forradalommal járó lelkesedéssel egyidejűleg megjelent a szkepticizmus is, amely az emberi természet velejárójának tekintette a kiszámíthatatlanságot. A bizonytalan emberi cselekedetek, az emberi természet rosszra való hajlama, életre hívta a szerződéselméletek megszületését. Az állam és az egyén kötötte szerződés következményei eltérőek *Hobbes*, *Locke* valamint *Rousseau* elméletében. *Thomas Hobbes* az emberi természet kiszámíthatatlanságára illetve józan ítélőképességük hiányára hivatkozva, szükségesnek tartja, hogy az alattvalók egy korlátlan erővel bíró állam javára lemondjanak minden jogukról. *John Locke* számára a természetes állapotban fő érték a tulajdon, számára a tulajdon alá tartozik a vagyon, élet és a szabadságok.⁴ A vallásszabadság, a tolerancia hangsúlyozása mellett a *Levél a vallási türelemről* című munkájában az állam és a vallás elválasztását is szorgalmazza.[Fabal 1970. 188.] A természetes állapot megzavarása, a tulajdon korlátozását vonja maga után. Szükségessé válik a közjó érvényre juttatása, a tulajdon megőrzése érdekében létrehozni a társadalmi szerződést. *Hobbes*-al ellentétben itt nem beszélünk egy korlátlan hatalommal rendelkező államról. Az állam jogosultságai a személyiségi jogok védelmére korlátozódik. A jogvédelmi garanciák, a jogi következmények az egyén-állam és egyén-egyen jogsértését követően ugyanazon következményekkel kell, járjon. Ez a modern alkotmányok tartalmával is egybeesik, az állam szerepét taglalja illetve a rá (korlátozó) hatással levő állampolgári jogokat.⁵ *Jean-Jacques Rousseau* szerződéselméletében az emberi élet legfontosabb eleme a szabadság és az egyenlőség. A természetes állapotba való visszatérés érdekében az egyének lemondanak természetes jogaikról. Cserében állampolgári jogokat kapnak, melyeket szerződések és jogszabályok biztosítanak.[Varga-Veress 2007. 138.]

⁴ Fézer Tamás: Temészetjogi gondolkodás fejlődése és hatása a személyiségi jogi elméletekre, 2004/3. <http://jesz.ajk.elte.hu/fezer19.html>, 2008.03.31

⁵ Fézer Tamás: Temészetjogi gondolkodás fejlődése és hatása a személyiségi jogi elméletekre, 2004/3. <http://jesz.ajk.elte.hu/fezer19.html>, 2008.03.31

Az alkotmányozás időszakában az angol, amerikai és a francia alkotmányok más-más irányt vettek, azonban kétségtelenül a természetjogi és a társadalomszerződés elméletek nagy hatást gyakoroltak mindhármukra. Angliában az alapvető emberi jogok alkotmánytörténeti alakulásában mérföldkövet jelentettek a 1215-ben elfogadott *Magna Charta Libertatum*, *Petition of Right* 1628, *Habeas Corpus* 1679, *Bill of Rights* 1689. A közjogi paktumok mellett a bírói döntések segítették Angliát abban, hogy már a XIII. századtól elfogadottá válhassanak az emberi jogok [Varga-Veress 2007.138.] A középkorban ezek a nyilatkozatok egy kisebb csoportnak biztosítottak privilégiumokat. Négy évszázaddal a *Magna Charta Libertatum* elfogadását követően ezeket a jogokat kiterjesztették minden angol állampolgárra. Ami az alapvető jogok elterjedését illeti, minden esetben a kezdeti időszakban az alapvető emberi jogok védelme egy kisebb csoportot érintet, majd később általános (jog) elvekké váltak.⁶ Ami az amerikai alkotmányozási folyamatot - és ezen belül az emberi jogok fejlődését - illeti, három forrásból táplálkozott. Egyrészt az angol hagyományokra épített, másrészt a természetjogi felfogás, valamint a bevándorlok „a Stuart-abszolútizmus és az angol államegyház üldözései elől menekülő puritán kivándorlok az új hazába is magukkal hozták szigorú vallású tanításait, amelyek a közösségi élet minden vonatkozását a Bibliai kinyilatkoztatott isteni akar elé helyezték”.[Sári-Somody 2008.18.]. Ami végül a Függetlenségi Nyilatkozatba definiálódott.[Varga-Veress 2007. 139.]

A Francia Forradalom idején elfogadott Emberi és Polgári Jogokról szóló deklaráció ellentmondást nem tűrő megfogalmazásai a radikális változásokat hangsúlyozza. Franciaországban a csoport kiváltságok eltüntetését követeli, az amerikai Függetlenségi Nyilatkozat Angliától való végleges elválást szögezi le.⁷ A francia alkotmányba az alapjogi katalógus bekerülése az emberi jogokat törvény feletti szintre emelte és ez által hivatkozási alapot is teremtett számukra.

⁶ Szalayné Sándor Erzsébet: A kisebbségi kérdés előzményei és összefüggései a nemzetközi jogrendben, http://209.85.129.104/search?q=cache:ezLNBoHKHTkJ:www.regiofolyoirat.hu/newspaper/1998/1/05SZALAYNE_SANDOR_ERZSEBET.DOC+1789-es+Ember+%C3%A9s+Polg%C3%A1r+Jogainak+Nyilatkozata&hl=hu&ct=clnk&cd=6&gl=ro&client=firefox-a, 2008.04.04.

⁷⁷ Szalayné Sándor Erzsébet: A kisebbségi kérdés előzményei és összefüggései a nemzetközi jogrendben, http://209.85.129.104/search?q=cache:ezLNBoHKHTkJ:www.regiofolyoirat.hu/newspaper/1998/1/05SZALAYNE_SANDOR_ERZSEBET.DOC+1789-es+Ember+%C3%A9s+Polg%C3%A1r+Jogainak+Nyilatkozata&hl=hu&ct=clnk&cd=6&gl=ro&client=firefox-a, 2008.04.04.

1789. augusztus 26-án napvilágot látott Emberi és Polgári Jogok Nyilatkozata 1791. szeptember 3-án bekerült a francia alkotmányba⁸ és ezt követően több ország számára is irányadóvá váltak alapelvei. Így Magyarország számára is, 1848-ban átvették a francia forradalom „egyenlőség, szabadság testvériség” hármas jelszavává, és az *Áprilisi törvényekben* szólásszabadságot, törvények előtti egyenlőséget, szociális jogokat, politikai képviseletet követeltek. [Szilágyi 2001. 63-64.]

A XIX. századtól kezdődően az alapjogok tételes joggá válása folyamatában két egymásnak ellentmondó irányzat alakult ki. Az egyik a jogi pozitívizmusnak nevezett jogelméleti irányzat,⁹ a másik figyelembe véve a társadalmi, gazdasági változásokat új jogokat generált/ alkotott. Létrehozva ez által az emberi jogok egy második generációhoz tartozó gazdasági, szociális, kulturális jogokat.

1864. augusztus 22-én 22 állam képviselői a szárd-pimont-francia csapatok között lezajlott *solferinói* csata szörnyűséginek megtárgyalására ültek össze. Eredetileg a csata során megsebesült katonák kezeléséről akartak tárgyalni, később más problémákra is kitértek, mint a hadifoglyokkal való bánásmódra valamint a civil lakosság kérdésére. A csata borzalmait a genfi egyezmény megkötését eredményezte. Henry Dunant, svájci orvos, könyvében megrázó élményeit írja le a *solferinói* csatáról, ami egy nemzetközi szervezet létrehozását segítette elő. 1876-ban megalakult az első nemzetközi szervezet, a háborús áldozatokat segítő Vöröskereszt.¹⁰

„1899-ben az első Nemzetközi Békekonferenciára Hágában került sor. Ez a rendezvény kivételes volt. Az 1899-es konferenciát az 1907-es Második Hágai Békekonferencia követte, amelyet főként polgári béketársaságok mozgattak. E két konferencia történelmi előrelépést jelentett a nemzetközi emberi jog kialakításában, az Állandó Döntőbíróóság (PCA - *Permanent Court of Arbitration*) felállításában, a Népszövetség és az Állandó Bíróóság, ill. utódszervezeteik, az Egyesült Nemzetek (ENSZ) és a Nemzetközi Bíróóság (ICJ – *International Court of Justice*) megalakításában.

⁸ A francia forradalom eszméi Európában tiltottá váltak. A belga alkotmány az első, amely a francia intézményrendszer közvetítésére vállalkozott 1831-ben.

⁹ Ebben a jogfilozófiai irányzatban csak az állam által alkotott jog létét ismerik el.

¹⁰ Kun Enikő: Az első genfi egyezmény a háborús sebesültekről

<http://www.geographic.hu/index.php/fotopalyazat/fotopalyazat/nyomtathato.php?act=napi&id=5448>,
2008.04.06

Mind az állandó Döntőbíróság, mind a Nemzetközi Bíróság a hágai Békepalotában található.”¹¹

A Genfi egyezmény és a Hágai jog belekerült az ENSZ alapokmányába.

Az első világháborút követően egyre több a nemzetközi szervezet. Eltűnik a hit a nemzetállam „mindenhatóságáról”. A Wilsoni pontok 14-e egy államok feletti szerv létrehozását irányozta elő, amelynek célja a béke és a biztonság védelmezése.

Míg a két világháború közt nem fektettek nagy hangsúlyt az emberi jogokra, ennek szerepe felértékelődött a második világháborút követő időszakban. A második világháború alatt a Hitler vezetésével fémjelzett korszak nagyban hozzájárult, hogy nagyobb fontosságot tulajdonítsanak az emberi jogoknak a nemzetközi kapcsolatok terén. Ennek kivételét látjuk a Nürnbergi per tárgyalása során.¹² (Az 1945. november 20-án megkezdett nürnbergi per vádirata négy főbb bűncselekményt tartalmazott: a béke elleni, az emberiség elleni, a háborús bűnök elleni, valamint az előző három elkövetésére irányuló összeesküvés bűncselekményeit). A Nürnbergi per során első alkalommal erkölcsi bűnöket kértek számon, hisz az alapvető emberi jogok mindenkit megilletnek attól függetlenül, hogy a tételes jogban megjelentek vagy sem. Napjaiban az állami szuverenitás legszembetűnőbb korlátozóit a nemzetközi szervezetek.[Gazdag 2002. 12.]

1948. december 10-én az Egyesült Nemzetek Szövetsége meghirdette az *Egyetemes Emberi Jogok Nyilatkozatát*. Ettől kezdődően az állami szuverenitás alól kikerült az alapvető jogok szabályrendszere.¹³ Az Európai Tanács 1949-ben figyelembe veszi a Nyilatkozatot a saját *Emberi Jogok Európai Egyezményének* megalkotása során. 1950-ben Rómában az Európai Tanács keretében kerül elfogadásra az *Egyezmény az emberi jogok és alapvető szabadságok védelméről*. Az ENSZ 1966-ban elfogadja a *Gazdasági, Szociális és kulturális jogok nemzetközi egyezményokmányát*. Ezt követően számos szektorális egyezményt is elfogadtak.

¹¹ <http://bocs.hu/ipb.htm>. 2008.02.15.

¹² A zsidó nép elleni támadást több szépirodalmi műben is feldolgozzák, így Elie (Eliézer) Wiesel – a holokausztot túlélve – a *Night (Az éjszaka)* című könyvében írta meg élményeit, s később a béke érdekében kifejtett munkájáért Nobel-békedíjjal is jutalmazták. Ő volt az első, aki a mai értelemben használta a holokauszt kifejezést. Magyar vonatkozásban a *Sortalanság* című műben az irodalmi Nobel-díjas Kertész Imre ír megindítóan a „haláltáborban” töltött idő emlékeiről, eseményeiről.

¹³Sólyom László: Az alkotmány őrei (Mindentudás Egyeteme, VI. szemeszter, 16. előadás - 2005. május 23.) <http://www.mindentudas.hu/solyomlaszlo/20050523solyom.html>, 2008.04.05.

1975. augusztus 1-én az Európai Biztonsági és Együttműködési Értekezlet résztvevői aláírták a demokratikus államközösség és a szovjet birodalom gazdasági, technológiai, környezetvédelmi együttműködésről szóló Helsinki Záróokmányt. A Szovjetunió polgárainak nagyobb mozgásszabadságot biztosít, és mindkét fél elfogadja a második világháború alatt kialakult határokat.[Kis 2007.]

A záróokmány külön fejezetet szentel az emberi jogoknak és az alapvető szabadságoknak. Ebben azonban nem volt semmi rendkívül, az Emberi Jogok Egyetemes Nyilatkozatát és ezt követő nemzetközi emberjogi egyezményeket, mint a Szovjetunió, mint a szovjet tömbbe tartozó országok elfogadták. Tehették ezt, hisz számonkérésükre nem volt lehetőség. A záróokmány a be nem avatkozás elvét is tartalmazta, konfliktus esetén a be nem avatkozása az elsőbbség az emberi jogokkal szemben. Az emberi jogok elismerése a szovjet tömb számára „csapdának” bizonyult.[Kis 2007.]

1976-ban Jurij Orlov tíz¹⁴ társával megalapította a *Moskvai Helsinki Csoportot*, Lengyelországban létrehozták a *KOR* Munkavédelmi Bizottságot. Csehszlovákiában 1977-ben megjelent a *Charta 77*, mely az emberi jogok megsértése ellen tiltakozott, melyet a Szovjetunió, az ENSZ és a Helsinki konferencia biztosított. A cseh és szlovák vezetőket – csakúgy, mint az orosz vezetőket – börtönbe zárták, majd el kellett hagyniuk hazájukat. A demokratikus ellenzékiek nyomán az emberi jogok alapelvei befolyásolni kezdték az államok közti viszonyokat. A Helsinki utóélet bebizonyította az alapjogok erejét és kétségtelenül a Szovjetunió felbomlásához is hozzájárult.[Kis 2007.]

A nemzeti alkotmánybíróságok létrejötte az alapjogok védelmét szolgálja, az állampolgárok számára garanciaként szolgálnak. Elterjedésük több hullámban zajlott, így pl. Romániában mindössze 1992-ben hozták létre. [Varga – Veress 2007. 53.] Mára már a nemzeti alkotmányok alapkritériumai közé tartozik az emberi jogok kinyilatkoztatása, ezekben ugyanis „rendkívül fontos helyet foglal el az emberi jogok deklarálása, az emberi jogok nemzetközileg is elfogadott katalógusának a becikkelyezése”. [Varga – Veress 2007. 54.]

¹⁴ Egyes vélemények szerint a Helsinki Csoport tagja volt Andrej Szaharov is. Ezt azonban cáfolja egy 2005-ös interjúban Jurij Orlov. <http://hvg.hu/velemenyt/200549HVGFriss122/page2.aspx>, 2008.02.12.

Ily módon ezek a jogok „alkotmányos jogelvekké válnak és alkalmazásuk kötelező jelegűvé válik, ellenőrizhető és alkotmányos garanciákkal rendelkezik.” [Varga – Veress 2007. 54.]

Kétségtelen hogy szükség van egy általános jogosultságokat¹⁵ tartalmazó katalógusra, de hogy ez mit tartalmaz, az nagymértékben függ attól, hogy ezt hol alkotják meg. A multikulturalizmus a toleranciát hirdeti, amelyben a másság elfogadása alapkövetelmény, bár ez látszólag az alapjogok elveivel egybeesik, egy adott ponton épp az ellenkező hatást generálja. Olykor olyan következményekhez vezet, amely a liberális emberi jogok számára elfogadhatatlan, így olyan esetekben, mint a nők alávetettségének elfogadása, lány megbüntetése vagy meggyilkolása, a neki kirendelt férj elutasítása miatt.[Kis 2007.] Az egyes kultúrák és hagyományok közötti különbség lehetetlenné vagy problematikussá teszi valamiféle univerzális jogok kialakítását. Az előbbi példa alapján az emberi jogok kapcsán felmerülő egyik dilemmára is rávilágíthatunk, az alapjogok adott esetben csak azon országok számára bír kötelező jelleggel, amelyek elfogadják, betartják vagy kialakításában szerepet játszottak. Így mondhatni lokális erkölcsi kódex, amely megalkotójának irányadó.

Mi a tennivaló, ha egy alapjogokra szerveződő ország szomszédja saját országában semmibe veszi az alapjogok előírásait? Jogunk van-e megtámadni az adott országot, az emberi jogok védelme érdekében háborút kezdeményezni és ez által emberi életek kioltását vállalni? Egyazon időben védeni és megsérteni az emberi jogokat? Lehetséges-e alapjogok közötti hierarchia felállításával dönteni?¹⁶ Az emberi jogokkal kapcsolatban számos dilemmacsoport merül fel, így például, ha elfogadjuk azt az állítást, hogy az alapvető emberi jogok minden embert megilletnek születésüktől fogva, akkor felvetődik a kérdés, hogy a tömeggyilkosok is azonos jogokkal rendelkeznek, mint bármely más egyén? Ehhez hasonló dilemmát rejtő probléma a kollektív jogok, melyek látszólag nem is rejtenek semmilyen ellenmondást, azonban az emberi jogok alanyi jogok

¹⁵ Az angol nyelv különbséget tesz „low” és „right” között. A „low” kötelezettségeket és tilalmakat író elő, míg a „right” erkölcsi követelményekkel járó jogosultságok. A jogok mögött is állhatnak erkölcsi normák, de leginkább adminisztratív, közigazgatási, eljárási stb. jellegűek. Az emberi jogok ilyen szóhasználatban erkölcsi jogosultságok. *Földesi Tamás-Földesy Gyöngyi: Az emberi jogok dilemmái*, <http://epa.oszk.hu/00000/00011/00033/12-0.htm>, 2008.03.12.

¹⁶ <http://epa.oszk.hu/00000/00011/00033/12-0.htm>, 2008.03.12.

és ez összeférhetetlen a kollektív jogokkal. Az élethez való jog kapcsán az abortusz kérdése vagy a gyűlöletbeszéd mondhatni a szólásszabadság ellenében.

Napjainkban szélesebb értelmezése van az alapjogoknak így például nem csak férfiakat illet meg, mint kezdetben. Az élethez való jog a halálbüntetés tilalmát is magában foglalja. Beszélhetünk klasszikus emberi jogok, második generációhoz tartozó gazdasági, szociális, kulturális jogokról illetve úgynevezett harmadik generációs jogok, melyek a modern globalizált világ kihívásaira próbál választ adni, ilyen az egészséges környezethez való jog, a személyes adatokhoz való jog, gyermekek jogai stb.[Sári-Somody 2008. 42.]

Az emberi jogok internacionalizációja következtében több nemzetközi szervezet és ezeknek szakosított intézményei az alapvető emberi jogok betartásán munkálkodik. Az *UNICEF* az *ENSZ* független intézménye a világ legnagyobb gyermekvédelmi szervezete, az *UNESCO* a nemzetközi béke és biztonság fenntartása mellett a nemzetek közötti nevelésügyi, tudományos és kulturális kapcsolatok fejlesztésével foglalkozik, Az *UNIFEM* többek közt a férfiak és nők egyelőségéért küzd. A *NATO* 1991-ben a Római csúcstalálkozót követően működési elvei közt szerepel az emberi jogok-, demokrácia védelme, a drogcsempészet megfékezése, a terrorizmus megállítása.

Az Európai Unió, az Európai Bíróság és az emberi jogok

A létrejöttét közvetlenül követő időszakban az európai unió nem fektetett különösebb hangsúlyt az emberi jogok általános védelmére, ez alól talán csak olyan speciális területek képezhetnek kivételt, mint például a diszkrimináció tilalma a munkavállalás során. A jelenség minden bizonnyal az unió kezdeti, főként gazdasági célkitűzéseivel is magyarázható. Politikai unió még nem volt, az európai közösség az emberi jogok védelmét az Európai Tanáccsal, illetve az ENSZ-el való szoros együttműködés keretei közt valósította meg.

Az emberi jogok általános jogelvekké emelésének eme hiányát az Európai Bíróság joggyakorlata támaszthatja alá a leginkább. Itt ugyanis egyre gyakoribbá váltak azok az ügyek, amelyekben a felek a Bíróság előtt az alapvető emberi jogokra hivatkoztak, s mely hivatkozásokat az unió bírái következetesen elutasították. Tucatnyi ügy került visszautasításra, míg elindulhatott az emberi jogok integrálása.[Várnay-Papp

2005. 233.] Ebben a folyamatában az első lépést a *Stauder-eset*¹⁷ tárgyalása tette lehetővé, hogy aztán az ún. *Handelsgesellschaft-eset*¹⁸ kapcsán kerüljön újra az unió „stratégiai” figyelmének előterébe. Ezt követően az Európai Bíróság kijelentette, hogy az alapvető emberi jogok a közösségi jog általános jogelveinek részét képezik, „bírósági védelmüket a tagállamok közös alkotmányos tradíciói inspirálják”,¹⁹ s gyakorlatukat és védelmüket ezért az Európai Bíróságnak kell biztosítania. Mérföldkövet, mondhatni harmadik lépcsőfokot jelentő ügy volt a *Nold (2)-eset*.²⁰ Kiegészült a doktrinális háttér, megalapították az alapjogokat védő közösségi jogi forrását. „A bíróság az alapjogok védelmének biztosításakor köteles a tagállamok alkotmányos hagyományaiból inspirációt nyerni és nem tarthat érvényben olyan intézkedéseket, amely a tagállamok alkotmányaiban elismert és védett alapjogokkal összeférhetetlen”. [Kende - Szűcs 2005. 587.] Ugyanakkor elfogadásra került, hogy mindazok az alapvető emberi jogokat védő nemzetközi egyezmények, amelyeknek a tagállamok részei vagy elkészítésükben részt vettek, a közösségi jog számára irányadóak. Abban az esetben is lehet hivatkozni az egyezményekre, ha ezeket a tagállamok nem ratifikálták, de előkészítésükben szerepet játszottak. Az egyezmények csupán alapvető értékeket tartalmaznak, amelyeket az összes állam elfogad. Az egyezményekre való hivatkozás lehetősége tulajdonképpen nagy mozgásteret biztosított a Bíróság számára. A nemzeti alkotmányok „inspiráló” jellege pedig elősegítette a közösségi jog elsőbbségét megtartani a nemzeti jogokkal szemben. [Kende - Szűcs 2005. 587-588.]

Hogy tulajdonképpen hogyan történik az alapvető emberi jogokra vonatkozó egyezmények, illetve tagállamok alkotmányainak „felhasználása” a közösségi jogvédelemben, jól kimutatható a *Hauer-esettel*²¹. Ezen ügyben, a magántulajdon kontextusában, magánérdek és közérdek ütközött össze. Az ügy megoldásában a Bíróság nem az összes tagállam alkotmányát illetve erre vonatkozó nemzetközi egyezményét elemezte, hanem kiválasztott három országot - ebben az esetben Olaszország, NSZK és

¹⁷ 1969-ben az első ún. személyiségvédelmi ügy volt az Európai Közösségben.

¹⁸ A német alkotmányban megfogalmazott gazdasági szabadságjogok elve, valamint az EU-ban megkövetelt letét közötti ellentmondásokat feszegető jogeset.

¹⁹ <http://www.palya.hu/dolgozat/dolgozat.cfm?id=12>, 2008.02.13.

²⁰ A *Nold*-ügyben már az emberi jogi egyezményeket is a közösségi jog által követendőnek tekintik.

²¹ Szőlőültetvények telepítésének tilalmáról szóló ügy.

Írország - és ezekben vizsgálta az itt létező szabályokat, elveket, valamint ezek alapján döntött.[Kende - Szűcs 2005. 588.]

Mindezek mellett nem szabad figyelemén kívül hagyni, hogy a Bíróság ezt követően is nagyon sok – mondhatni megalapozatlanul sok - ügyet utasított el, amelyek egy közösségi intézkedés megsemmisítését kérelmezték, s sokkal nagyobb volt az esélye egy pozitív bírálatnak, ha a közösségi eljárás lefolyásának szabálytalanságára hivatkoztak. [Kende – Szűcs 2005. 589.]

A Bíróság hatásköre az alapjogok betartásának kikényszerítésével kapcsolatban fokozatosan növekedett, míg kezdetben semmi rálátásuk, kényszerítő erejük nem volt erre nézve, később már a Bíróság hangsúlyozta, hogy a tagállamoknak kötelesek betartani az alapjogokat a közösségi jog végrehajtása során. Majd ezt követően az *Ert-ese*²² kapcsán már azt is kimondja a Bíróság, hogy hatásköre azt is lehetővé teszi, hogy felülvizsgálja, ha egy tagállam jogszerűen eltér a Római Szerződésbe foglaltaktól, s hogy ez esetben is betartja-e az alapjogokat.

A közösségi szintű védelem a joggyakorlat során fokozatosan nőtt, míg ma már több mint 13 területet ölel át. Ezek a területek a következők:

- „egyenlő bánásmód elve;
- méltányos eljáráshoz és hatékony jogorvosláshoz való jog;
- büntetőjogi rendelkezések visszaható hatályának tilalma;
- magán- és családi élethez való jog;
- fizikai integritáshoz való jog;
- orvosi titoktartáshoz való jog;
- magánlakás sérthetlenségéhez való jog;
- vallásgyakorlás szabadsága;
- szólás- és véleményszabadság;
- egyesülés szabadsága, különösen a szakszervezeti jogok gyakorlása;
- tulajdonhoz való jog;
- gazdasági tevékenység gyakorlásnak szabadsága;
- általános mozgásszabadság.”[Kende – Szűcs 2005. 591.]

²² A kizárólagos görög televízió sugárzásával, illetve szólásszabadságával kapcsolatos ügy.

Az emberi jogok védelmet szolgáló dokumentumok

Az emberi jogok védelme megkerülhetlenné vált a közösségen belül a hetvenes évektől kezdődően, bár – mint láttuk – a közösségi jogba való integrálásuk akadályokba ütközött. Megoldásként 1977 áprilisában az Európai Parlament, a Tanács és a Bizottság közös nyilatkozatában előtérbe helyezik az emberi jogok védelmét, hangsúlyozzák fontosságát. Két jogforrást állapítanak meg: a tagállamok alkotmányát és az Emberi Jogok Európai Egyezményét.²³ [Kende – Szűcs 2005. 598.] Az Európai Unió Szerződése, vagy más néven a *Maastrichti Szerződés* 1993-ban az Európai Uniót három pillérré helyezi. A 6 [F] cikk alapján a Közösség „kötelességévé teszi, hogy az alapvető jogokat az Emberi Jogok Európai Egyezményének, illetve a közösségi jog alapelveként, a tagállamok közös alkotmányos tradíciói alapján biztosítsa.” [Kende – Szűcs 2005. 599.] Ez viszont nem jelent közvetlen hivatkozási alapot a magánszemélyek számára. A második pillér, a közös kül- és biztonságpolitika kapcsán, az alapvető jogok betartását célként jelölik meg. A harmadik pillér a nem uniós polgárok státusának, illetve a genfi menekültügyi konvenciónak a betartását hangsúlyozza.

Az *Amszterdami Szerződés* megerősíti az emberi jogok védelmét, új elem viszont benne, hogy az alapvető jogok be nem tartása esetén szankciókról is rendelkezik a 2007 decemberében napvilágot látott *Lisszaboni Reformszerződés* az alapjogi chartát az európai közösségi jog részévé kívánja tenni. Ez eredetileg az alkotmány²⁴ része volt, azonban annak megbukása következtében nem vált jogilag kötelező dokumentummá.²⁵

Az *Alapvető Jogok Chartáját* 1999-ben dolgozták ki, és 2000-ben fogadták el. A Chartáról elmondható, hogy az emberi jogok védelmét célzó szerződéseket, illetve az esetjogok eredményeit tömörítő dokumentum, mely sajátos módon katalogizált jogokból

²³ Ezen egyezményt az Európai Tanács adta ki 1950-ben? És az ENSZ által 1948. december 10-én napvilágot látott *Emberi Jogok Egyetemes Nyilatkozatát* veszi alapul. Jelenleg 47 tagállama van az Európai Tanácsnak. Gyakorta összetévesztik az Európai Bíróságot az Európai Közösségek Bíróságával. Az előbbi nemzetközi bíróság, amelynek döntéshozó szerve a Miniszterek Bizottsága a tagállamok külügyminisztereiből áll, székhelye Strasbourg, míg az utóbbi az Európai Unió bírói testülete és feladatát tekintve „közösségi jog egységes alkalmazásának biztosítása” Luxembourg-i székhellyel.

²⁴ Az alkotmány kialakításával az Európai Unió számára politikai dimenziót kívántak adni, különálló jogalanyisággal felruházni az uniót, a döntéshozatalt javítani, közelebb hozni az európai polgárokhoz az európai modellt és intézményrendszert. Az alkotmányos szerződés első részében az általános jogelvek, hatáskörök célok, jogforrások vannak rögzítve. A második rész az Alapvető Jogok Chartája, harmadik rész az unió működésére, politikájára vonatkozó rendelkezéseket foglal magában, míg végül a negyedik rész jegyzőkönyvekbe foglalt kiegészítéseket, záró rendelkezéseket és az EU-önazonossági jelképeit tartalmazza. [Magyar 2004. 13.]

²⁵ <http://www.jogiforum.hu/hirek/17040>, 2008.01.29.

áll: méltóság, szabadság, egyenlőség, szolidaritás, uniós polgárság, méltányos igazságszolgáltatás. Ami a szövegezését illeti, hol deklaratív, hol meg normatív jellegű. Az általa biztosított jogok gyakorlatilag egybeesnek az Emberi Jogok Európai Egyezményével, ez esetben tartalmuk és hatáskörük megegyezik. Tulajdonképpen a charta egy minimális védelmi szintet kíván biztosítani.[Kende –Szűcs 2005.600.] A Charta az ENSZ által kibocsátott Emberi Jogok Egyetemes Nyilatkozata, az Európai Tanács Emberi Jogok Európai Egyezménye mellett magába foglalja az 1961-ben Torinóban aláírt Európai Szociális Chartát. Az Alapvető Jogok Chartája a fentebb említett okmányokba foglaltaktól túlmenően, olyan újszerű előírásokat is fogalmaz meg, mint pl. a halálbüntetés- klónozás tilalma, az emberi test használatának céljából való felhasználása, újszerű, hogy a családalapításhoz, házasságkötéshez való jogot külön cikkben tárgyalja.[Magyar 2004. 21-22.]

Gyakorlati hasznát nem lehet egyértelműen meghatározni, „egyesek szerint az Európai Közösségek Bíróságának jogfejlesztő tevékenységére hat majd elsődlegesen, amely az erre való hivatkozással bővebben tud majd szociális elemeket (sztrájkjog, munkaidő, szociális juttatásokhoz való jog, stb.) joggyakorlata részévé tenni.”²⁶ Vannak, akik úgy vélik, hogy “a Charta szabályozási koncepciója nem teszi lehetővé az effajta direkt alkalmazást, mert számos, általa lefektetett jog érvényesülése nagyban függ a nemzeti jogok sajátosságaitól.”²⁷

A reformszerződés előrevetíti az Európai Unió - mint önálló jogalany - csatlakozását az Emberi Jogok Európai Egyezményéhez.

Az EU-ban az az emberei jogok védelmét célzó dokumentumok mellett említést kell tenni az Európai Ombudsman hivatalára is. A maastrickti szerződés feladata a közösségen belüli szervezetek és hivatalok tevékenységei során felmerülő visszasságok vizsgálata beadványok alapján. Ez alól kivételt képez az

A kezdeti hat tagállamra kialakított döntéshozatali mechanizmus és az integráció kultúrát nélkülöző közép-kelet-európai országok csatlakozása, az uniós polgárok eltávolodása, elzárkózása az Európai Uniótól, az EU alkotmányának megalkotásában

²⁶ <http://www.jogiforum.hu/hirek/17040>, 2008.01.29.

²⁷ <http://www.jogiforum.hu/hirek/17040>, 2008.01.29.

kereste a választ. Az alkotmány kialakításában a döntéshozatal használhatatlansága 2001-ben meghatározta az Unió további céljait, nem volt némi kritikus hangvételtől mentes.

Az Európai Parlament Szaharov-díja a gondolat és a lelkiismeret szabadságáért

Az Európai Parlament 1988 óta ítéli oda a Szaharov-díjat a gondolkodás szabadságáért azon személyeknek vagy szervezeteknek, aki aktívan hozzájárultak hazájukban, illetve a világon az emberi jogokért folytatott harchoz. Elismertsége fokozatosan növekedik és a díjnak is köszönhetően egyre nagyobb térségben válnak ismertté az Európai Parlament törekvései az emberi jogok, az alapvető szabadságjogok, ezen belül pedig a szólásszabadság, a kisebbségi jogok, a nemzetközi jog tiszteletben tartása, a demokrácia és a jogállamiság fejlesztése terén.

A fentebb említett területeket az Európai Unió Szerződésének 6. cikkelye tartalmazza [Ódor 2005. 33.], a Szaharov-díj fő célja pedig az ezeken a területeken elért eredmények jutalmazása. Ezeknek a jogoknak a védelme ugyanis nem kevés erőfeszítéssel jár, elsősorban teoretikus, illetve gyakorlati komplexitásuk miatt. A teoretikusok rávilágítottak a kisebbség rejtette kettőséget. A fogalom egyfelől az őshonos-, másfelől a migráns kisebbséget jelöli. Mindazon országok számára, amelyek nem, vagy elenyésző számú őshonos kisebbséggel rendelkeznek, de migráns kisebbségekkel gondjuk akad vagy akadt, negatív jelentésű ez a fogalom. Talán fogalomtévesztésről beszélünk, vagy egyszerűen a probléma gyökereiben lévő különbségeket nem hajlandóak figyelembe venni a túlnyomó részt nyugati országok. De a végkifejlett szomorú következményekkel jár: nem kívánnak foglalkozni ezzel (főként a nagyszámú kisebbségekkel bíró országok) és nincs is kellő képen szabályozva az EU jogrendjében ez a probléma. Bár a csatlakozásra váró tagállamoknak meg kell oldaniuk kisebbségi problémáikat, ez a koppenhágai kritériumok része, csatlakozásuk után nem létezik kellő kötelező érvényű szabályozás a megoldásukra. Reményt jelent a kisebbség szabályozás számára az újonnan napvilágot látott Reformszerződés. A jogállamiság, az emberi jogok kérdése is hasonló kihívásokat rejt, amelyek megoldására

néhány ember vállalkozott, volt, amikor ezért nagy árat is fizettek. Ezeket az erőfeszítéseket, ezt az odaadást, elhivatottságot igyekszik az Európai Parlament a Szaharov-díj révén megköszönni.

Napjainkban igen sokan a Szaharov-díjat a Nobel-békedíj „kistestvéreként” emlegetik. A díjazottak közül többjüket is kitüntették már a Nobel-békedíjjal, így Nelson Mandelát 1993-ban az Apartheid rendszer békés felszámolásáért és az új, demokratikus Dél-Afrika alapjainak lefektetéséért, Aung San Suu Kyi-t 1991-ben a demokráciáért és emberi jogokért való erőszakmentes küzdelméért, Kofi Annan ENSZ-főtitkárt egy jobban szervezett és békésebb Föld érdekében végzett munkájáért, Andrej Szaharov-ot a Szaharov-díj névadóját 1975-ben, az emberi jogok képviselőjéért.

Andrej Szaharov (1921-1989) elismer fizikus, a Szovjet Tudományos Akadémia tagja, közreműködött a hidrogénbomba kifejlesztésében, majd később nyíltan kritizálta a nukleáris fegyverkezést. 1970-ben emberi jogi bizottságot alapított. Ellenzéki gondolkodóvá vált és emiatt a Szovjetunióban bebörtönözték. 1975-ben a Nobel-díj elnyerésekor, Gorkijban töltött száműzetésében értesült az Európai Parlament abbéli szándékáról, hogy egy „szellemi szabadságért járó díj” az ő nevét fogja viselni. Szaharov egész életében a békés együttélést és a szabad gondolkodás fontosságát hangoztatta. A róla elnevezett díj kedvezményezettjei ebben a szellemiségében makacsul ragaszkodtak a jobb világ ábrándjához, amelyben nincs elnyomás, kegyetlenkedés, embertelen bánásmód, intolerancia, fanatizmus és gyűlölet. Az együttélés békés, nincsenek egyenlőtlenségek, a legfőbb érték az emberi élet. Ahogy ezt találóan megfogalmazza a *Madres de la Plaza de Mayo* („a Mayo-tér anyái”) emberjogi mozgalom 1992-ben, amikor átvette a Szaharov-díjat: „Quisieramos como cenar un pacto, para que todos nos comprometamos a que la vida, la defensa de la vida no tenga fronteras, que la vida valga y no, no como en nuestros países que aveces valga mucho más un billete que la vida de un niño que a lo mejor ni tiene el derecho de nacer.”²⁸

Az eddigi 25 nyertes közül a demokrácia megvalósításának ténykedéséért, Nelson Mandela 1988-ban, Aung San Suu Kyi 1990-ben, 1996-ban Vej Csing-seng, Ibrahim

²⁸ <http://www.europarl.europa.eu/sides>, 2007.07.12. (saját fordítás – Tana Ottília-Réka: „Szeretnénk, ha lehetne egyfajta szerződést kötni, amelyben mindannyian elkötelezzük magunkat, hogy az élet, az élet védelmének ne legyenek korlátai, hogy az élet számítson, és nem úgy, mint a mi országainkban, ahol gyakorta többet ér egy garas, mint egy gyerek élete, akinek általában még megszületni sincs joga”).

Rugova 1998-ban, José Alexandre „Xanana” Gusmao 1999-ben, Oswaldo José Payá Sardinás 2002-ben nyerte el a Szaharov-díjat. 1988-ban a szovjet valóság felfedéséért és az emberi jogok védelméért Anatolij Marcenot a lelkiismeret szabadságáért járó díjjal jutalmazták. Az emberi jogok és az alapvető szabadságok védelméért, az etnikai megbékélés szorgalmazásáért 1991-ben Adem Demacinak ítelték oda az emberjogi díjat. A Mayo tér anyái emberjogi mozgalom 1992-ben, Alexander Dubcek 1989-ben, Don Zacarias Kamwebho 2001-ben, Asszonyok fehérben 2005-ben, A Fehérorosz Újságírói-szövetség 2004-ben nyerte el a Szaharov-díjat az emberi jogok és szólásszabadság védelmében kifejtett munkáért. A nők jogainak és a kisebbségi jogok élharcosait, Taszlíma Naszrint 1994-ben, Szalíma Gazalit 1997-ben, valamint Leyla Zanat 1995-ben tüntették ki. Izzat Gazzali és Nurit Peled–Elhanan a palesztin-zsidó konfliktus békés megoldásán fáradoztak, a politikai és kulturális párbeszéd megkezdését szorgalmazták, ők a gondolkodás szabadságáért járó díj 2001-es nyertesei. A „Basta Ya! 2000-ben, 2003-ban Kofi Annan ENSZ-főtitkár és az Egyesült Nemzetek teljes személyzete, Aljakszandr Milinkevics 2006-ban nyerte el a Szaharov-díjat az emberi jogok védelme, alapszabadságok betartása, a jogállamiság, demokrácia támogatásáért. Az Oslobodejenje napilap 1993-ben nyerte el a Szaharov díjat, célja az etnikai sokszínűség fenntartása Bosznia-Hercegovinában. 2005-ben Hauwa Ibrahim emberjogi ügyvédet és A Riporterek Határok Nélkül szervezetet tüntették ki a Szaharov díjjal, az alapjogok- és szólásszabadság melletti elkötelezettségükért. A 2007 évi Szaharov-díjat Szalih Mahmúd Oszmán emberjogi ügyvéd nyerte. Több mint húsz éven át igyekezett gátat szabni a Darfúrban zajló kegyetlenkedéseknek. A Kínzásellenes Szervezet tagjaként térítésmentesen látta el az emberjogi-sértések áldozatait és a Darfúrban elkövetett háborús bűnök elkövetelésével, azok dokumentálásával foglalkozott.²⁹ A tőle származó „nem lesz béke igazság nélkül” jelmondat mondhatni szimbólum-értékű a Szaharov-díj

²⁹ A szudáni konfliktus kezdetei a hetvenes évekre tehető. A ruandai népirtás is megtörténhet Darfúrban - számol be az ENSZ a *Human Rights Watch* emberjogi szervezet és a *Nemzetközi Válság Csoport* (ICG) kutatóközpont egymástól független jelentéseikben. Becslések szerint közel egymillió személy volt kénytelen elmenekülni otthonából, 30 ezer ember életét veszítette, és az éhezés és a járvány miatt közvetlen veszélynek van kitéve 350 ezer ember. Az ENSZ Biztonsági Tanácsa több hónapi sikertelen diplomáciai tárgyalás után 2007 nyarán kéksisakos katonákat küldött Darfúrba. Szudán beadta derekát az ENSZ közreműködésnek. Novemberben elkezdődhetett a darfúri El-Fashirban az UNAMID főhadiszállásának kialakítása, a 26 ezer főre tervezett AU-ENSZ békefenntartó alakulat számára.

által követett célokra nézve.³⁰

Az Egyesült Nemzetek 1966. december 16-i Politikai Jogokról szóló Nemzetközi Egyezményokmányának 19. cikkelyébe bele van foglalva mindazok az elvek, célok melyeket követni szeretne az Európai Parlament:„1. Nézetei miatt senki sem zaklatható; 2. Mindenkinek joga van a szabad véleménynyilvánításra; ez a jog magában foglalja mindenfajta adat és gondolat határookra való tekintet nélküli - szóban, írásban, nyomtatásban, művészi formában vagy bármilyen más tetszése szerinti módon történő - keresésének, megismerésének és terjesztésének a szabadságát is; 3. Az e cikk 2. bekezdésében meghatározott jogok gyakorlása különleges kötelezettségekkel és felelősséggel jár. Ennél fogva az bizonyos korlátozásoknak vethető alá, ezek azonban csak olyanok lehetnek, amelyeket a törvény kifejezetten megállapít és amelyek; a) mások jogainak vagy jó hírnevének tiszteletben tartása, illetőleg; b) az állambiztonság vagy a közrend, a közegészség vagy a közkerölcs védelme érdekében szükségesek.”³¹

A Szaharov-díjjal 50 ezer euró pénzjutalom is jár, amelyet ünnepélyes körülmények között adnak át az Európai Parlamentben, minden év december 10-e körül a strasbourggi ülés alkalmával. Ez a nap az Egyesült Nemzetek Egyetemes Emberi Jogi Nyilatkozatának évfordulója.

A nemzetek születése, majd az első világháború felerősítette a török nacionalizmust. 1984-1996 között több mint 30 ezer ember vesztette életét. A Törökországban élő önálló kurd identitás tagadása, a kurd nyelv és népviselet használatának tilalma Leyla Zana-t a török és kurd békés egymás mellett élés megvalósítására ösztökölte. 1995-ben az Európai Parlament Leyla Zana-t tüntette ki ezért a fáradtságos és buzgó munkájáért, amit a törökországi kurd kisebbség elnyomott helyzetének javításáért, az emberi jogokért és a jogállamiság betartásának követéséért tett.

³⁰ http://www.kitekinto.hu/europa/2007/10/26/szalih_mahmud_oszman_nyerte_az_idei_szaharov-dijjat, 2008.03.10.

³¹ http://kompasz.balzac.zpok.hu/kompasz/polgari_es_politikai_jogok_nemzetkozi_egysegekmanya, 2008.03.12.

A kisebbségi jogok védelme – az EU-ban és azon kívül: a „kurd kérdés”

Egy állam egyben nemzetállam, s ebből adódóan minden nemzetnek van saját állama - vallották a XX. századi politikai gondolkodók. [Kymlicka. 2005. 1.] Ez azonban korántsem igaz, hisz több millió kisebbségben élő nemzeti kisebbség létezik. Egyik legnagyobb közöttük a 15-25 milliós létszámú kurd nemzeti kisebbség. Jól behatárolható területen élő, közös kultúrával- és identitással rendelkező nép. Sok európai ország lakosságának számánál is nagyobb létszámú nép, így például Magyarországnál, Görögországnál, vagy a Benelux államokénál. Jogos igényük saját, önálló állam kialakítására ellehetetlenedett az idők során, különösen a második világháborút követő időszakban. Az önálló kurd állam vagy autonóm terület kialakítására való igény megtorlásokba ütközött, konfliktust szült a nemzetállam, illetve nemzetállamot óhajtó nemzetek között – akár ekként is jellemezhető a kurd probléma.

A kurd arab és indoeurópai eredetű nép, az elnevezésük a VII. századból való, arab-sémi kevert népet jelöl. Ami a vallásukat illetni, túlnyomó részt szunnita muzulmánok. A kurd nyelv az iráni nyelvek északnyugati ágához tartozik. Ami területi elhelyezkedését illeti, Kurdisztán délnyugat Ázsiában található, keletről a Turusz-, nyugatról a Zagrosz-hegység között fekszik. Területeket foglal magában kelet Törökországból, Örményországból, északkelet Szíriából, északnyugat Iránból, északkelet Irakból. Délen a mezopotámiai síkság észak felé a Tigris és az Eufrátesz közeléig terjed.

Történelmük során a kurdok, kis időt leszámítva, folyamatosan idegen uralom alá kényszerültek. A VII. században arab uralom alá kerültek, majd a XI. századtól szeldzsuk török fennhatóság alá jutottak, ezt követően a XII–XV. század között mongolok tartották uralmuk alatt a kurd lakta területeket. A középkor alatt vezérük Szaladin szultán, akit nem csak a középkor, de egész történelmük legnagyobb vezérének tartanak. A XV. századtól a kurd területek a török és a perzsa állam egymás elleni felvonulásainak az ütközőhelyévé váltak. A XIX. század közepétől az informális autonómiát élvező kurdok csillaga leáldozóban volt. A nemzetek ébredése elsodorta a békés szimbiózisban élés időszakát, felcserélve ezt az asszimilációra alkalmas módszerekkel, a hön áhított cél elérése, nemzetállam kialakítása érdekében.

„A homogén nyelvet és kultúrát az állam ápolja és terjeszti, ennél fogva bizonyos mértékig meg is határozza. A modern társadalmaknak szükségszerűen van hivatalos nyelvül és bizonyos mértékig hivatalos kultúrájuk.” Ez funkcionális szükségszerűség mondja Kedourie, Gellner viszont vitába száll ezen a ponton. ”Szerinte nem arról van szó, hogy nacionalizmus mit emóció, mit politikai aspiráció kényszerítette ki a homogenitást. Inkább az a helyzet, hogy a homogenitás maga a modern állam által támasztott követelmény, és ez a parancsoló szükségszerűség az, amit a felszínen nacionalizmusként jellemezzünk.” [Kymlicka 2001.]

Mint a fentiekből is kiderült a homogenitást a nacionalizmus velejárójának tekintik, a vélemények csupán annak alapfeltételeként való értelmezésében vagy melléktermékeként való értelmezésében rejlik. Abban azonban megegyeznek a gondolkodók, hogy ez szükségszerű egy nemzetállam esetében. Rawls szavaival élve „a nemzetállamban a nemzet és a nép egybeesik”. [Kymlicka 2001.]

Az első világháború idején már erősödés észlelhető a törökök nacionalizmusában és ezzel egyidejűleg a kurdok helyzetének romlása figyelhető meg. A wilsoni elvek érvényesülésének reális lehetősége sem merül fel, leszámítva a sèvres-i békeszerződést, amelynek 1920. augusztus 10-én kellett volna érvénybe lépnie, és amely egy önálló kurd nemzetállamot irányzott elő. Ezen egyezmény sohasem lépett életbe.

A törökországi szultánátus megbukása, valamint Mustafa Kemal Atatürk hatalomra kerülése ellehetetlenítette az önálló kurd nemzetállam kialakításának a lehetőségét. Ami hatalomra jutását követte az hasonlóan a szlovákiai Benes-dekrétumhoz. Sok ezer kurdot deportáltak, megtiltották a kurd dialektus, a népvisélet használatát, szorgalmazták a kurdok városba leköltözését. Lázadásaik az 1920-1930-as éveken véres ütközetekben torkolltak.

Nagyszámú kurd lakosság Törökország, Irak és Irán területén él. Múltjuk, jelenlegi életkörülményeik, jogaik azonban nagymértékben eltérnek.

Legkevesebb drámaiság az Iráni területeken volt. Kulturális autonómiát élveztek és bizonyos fokú politikai képviselést is kaptak. Ha úgy tetszik, ennek ellenpólusaként vehető Törökország. A törökországi kurdok helyzetéhez képest az iraki kurdok helyzete viszonylag jobb, bár itt sem rendelkeznek különös kiváltságokkal. Ezt a területet sem kerülték ki a lázadások sorozatai, de nem lehet folyamatos harcokról beszélni. 1970-ben

Musztafa Barzani kurd vezér megegyezést írt alá Szadam Huszeinnel, aki autonómiát ígért a többségben kurd lakta területeken. Az iraki csúcsvezetés nem akarta elveszíteni a kőolajban gazdag területeket, így megoldásként összességében ötvenezer kurdot küldött át Iránba, azzal a kifogással, hogy ők tulajdonképpen nem is iraki állampolgárok. Ezt lázadások követték, ami végül a kurd lakosság ezreinek illetve vezetőik százainak a halálával végződött. [vö. Lakatos] Az Irak és Irán közötti háborúk során ismét a kurdok voltak az igazi vesztesek. Szadam Huszein egész falvakat irtott ki, nem riadt vissza vegyi fegyverek használatától sem.

Törökország demokratizálódásnak indult, de ez nem jelenti a kurd kisebbségi kérdés megoldását, mind a mai napig nem hajlandók tudomásul venni a kurd identitás független létét. A hetvenes évek változást hozott, egy maoista,³² marxista gerillacsoport megjelenésével. Kezdetét vette ez által, egy eleinte nem nacionalista és nem is kizárólag kurd párt tevékenykedése. A későbbiekben híressé és egyben hirhetté is vált.[Lakatos]

A párt alapítója Abduláh Öcalan, akinek a célja egy szocialista forradalom kirobbantása volt, mozgalma a későbbiekben Kurd Munkáspárttá (a későbbiekben PKK) alakult át és radikális jelleget öltött. Megalakulásának dátumától, 1978. november 7-től brutális harcot vívott a kurd nemzeti jogok kicsikarása érdekében. A kegyetlen harc nem volt egyoldalú. Még napjainkban sem tudta a PKK teljes egészében integrálni a török területeken lakó kurdokat.

A nyolcvanas évek vége és kilencvenes évek elején Öcalan nem csupán a török rendőrség és katonaság kiűzésére, meggyilkoltatására tett kísérletet, hanem a kurd lakta területeken tanító török tanárok életére is tört. A 1984-1996 között több mint 30 ezer katona, rendőr és civil vesztette életét.

A Kurd Munkáspárt tanulmányozása során figyelembe kell vennünk a nemzetközi kapcsolatba játszott szerepét illetve a drogkereskedéssel kapcsolatos problémát.

Görögország és Szíria ősellensége Törökország. Ennek „köszönhetően” szívesen látta a kurd vetőt országában a tejhatalommal rendelkező szíriai Háfez al-Asszad. A PKK főhadiszállása több mint két évtizeden át Szíriában volt. Öcalan innen irányította mozgalmát. Irak és Irán támogatását szintén élvezte ez idő alatt a Kurd Munkáspárt,

³² Maoista: Marxista – Leninista eszmeáramlat. A maoista és a hagyományos kommunista irányzat egyik lényeges különbsége, hogy a hangsúly a munkásságról áttevődik a parasztságra, a szakszervezetek és a munkások harca helyett parasztfelkelésekről beszél.

függetlenül attól, hogy ezek az országok hazájukban elnyomták a saját kurd kisebbségüket. A párt ilyen szintű segítése megrontotta az amúgy sem túl jó török – szíriai kapcsolatot, csaknem egy háborúhoz vezetett. Amerikai és orosz nyomásnak engedve Szíria 1998. október 20-án a török kiegyezést követően, bezárta a kurd kiképzőtáborokat és kiutasította országából Öcalan-t. Szíria után, átmenetileg Oroszországba szállt meg, majd a görög parlament intézett meghívást Öcalan-hoz.

Ezzel kezdetét vette a görög – kurd együttműködés. Mondhatni a legnagyobb terület ahol a kurd jogokért harcolók – kevésbé fegyveres, bár található Görögország területén kurd kiképzőtábor – inkább propagandisztikus és kulturális eszközökhöz folyamodnak. Nagymértékben támogatják a PKK-t a görög területen élő politikusok, újságírók, közéleti személyiségek. Itt adják ki a legfontosabb kurd folyóiratokat. Kulturális és közéleti irodák is létesültek. Törökország terrorszervezeteknek tekinti ezeket.

Miután kiutasították Öcalan-t Oroszországból Olaszországba ment. Törökország kérelmezte kiadatását, amit elutasított az olasz kormány, arra hivatkozva, – nem megalapozatlanul - hogy Öcalan visszakerülése esetén Törökországba nem veszik figyelembe emberi jogait és nem részesülne tisztességes bírósági eljárásban, halál várna rá. Öcalan 1999-ig eltűnt, majd kenyai felbukkanása és elfogadása nagy visszhangot váltott ki. Elfogása tüntetések sorozatát vonta maga után, a világ minden nagy városában ahol kurd kisebbség élt. A tüntető csoportok különböző bűnösöket jelöltek meg, és ennek megfelelően voltak, akik a török nagykövetségeken próbálták behajtani sérelmüket, mások görög mulasztást láttak és akadtak olyanok is, akik Izrael kezét látták a dologba. Egyben mindannyian egyetértettek: tisztességes tárgyalást követeltek Öcalan-ak.

Jogos kérdés, hogy végül is mennyire terrorista szervezet a PKK? A nemzetközi jogrend védi a nemzeti identitás érdekében elkövetett cselekedeteke, azonban nem szabad figyelmen kívül hagyni, a kérdés tárgyalásakor, hogy a PKK nem csupán az ellenálló csapatot támadta meg, hanem gyakorta eset áldozatául a civil lakosság is, úgy török tanárok, mint öt nem támogató kurd lakosság! A török turizmus lerontása érdekében a kilencvenes évek elején nyugat európai országokban török hoteleket robbantottak és turistákat raboltak el, fiatal tagjaik még terrorista akciókat is szorgalmaztak. Nem segít a helyzetük megítélésében az a vád sem, hogy tevékenységük támogatásosát

drogkereskedésből szerzik. A török külügyminisztérium honlapja ezt kétségbevonhatatlan tényként kezeli, több ezt bizonyító tanulmány is alátámasztja ezt a feltevésüket. [Lakatos]

Ami a török hatóságokat illeti, nem lehet azt állítani, hogy kompromisszumra hajlandóak lennének, igazából a szöges ellentéte történik. A törökök majdnem érthetetlen makacssággal ragaszkodnak a kurd etnikum tagadásához, a kurdkérdés számukra csupán propaganda kísérlet. 1994-ben betiltották a Kurd Demokrata Pártot, négy képviselőjét börtönbe zártak, hazaárulás vádjával. Egyike ezeknek Leyla Zana, aki a törökországi kurdok és a török nép közötti békés megegyezést szorgalmazott, a demokrácia jegyében.

Leyla Zana 1961-ben született a kurd lakta vidéken, Törökországban. A nyolcvanas években férjét Mehdi Zana-t bebörtönözték. Ez idő alatt, míg börtönről-börtönre járt, hogy férjét meglátogassa, felszólalójává vált azoknak az asszonyoknak, akiknek férjüket a török kormány elrabolt. Vezető szerepet vállalt az alapvető emberi jogok védelmében és a nők egyenlő bánásmódját követelte.³³ 1991-ben a török parlamenti választásokon jelöltette magát és Diyabakiri körzetében a szavazatok 84%-át nyerte el. Megválasztásával ő lett az első kurd képviselő a török parlamentben. Az eskütétel letételekor nemzeti színeit viselte és saját nyelvén mondta el eskübeszédét,³⁴ ami a két nemzet közös, békés együttélésére biztatta népét.[az EP kapott tájékoztató füzet] Ekkor már úgy a kurd nyelv, mint a kurd nemzeti zászló színei (zöld, sárga, piros) tiltottak voltak. 1994-ben szeparatizmus, hazaárulás és a PKK-val való kapcsolattartás vádjával 15 évi börtönbüntetésre ítélték.³⁵ Bebörtönzésére több nemzetközileg elismert személy is reagált, így Danielle Mitterand - Francois Mitterand volt francia államelnök felesége - bebörtönzéséről értesülve összehívott egy bizottságot és egy levelet írt³⁶ melyben biztosította támogatásáról.

1994– ben a képviselők bebörtönzéssel nem elégedtek meg, több mint kétmillió kurdot költöztettek el otthonukból. A kurd lakta területeket a kormány nem támogatta. Betiltották a kurd nyelvű rádiót és csatornákat, ez összeütközésbe kerül az Európai Unió szólásszabadság elvével. Betiltották a kurd képviseletet, a kurdhangzású nevek is tiltottá

³³ 1994-ben a szintén a nők jogainak elnyomása ellen fellázadó bangladesi Taslîma Naszrîn-nak intézett levelében mondja, hogy igazi emancipációról csak is egy pluralista demokráciában beszélhetünk. 1994-ben Taszlîm Naszrîn nyerte el a Szaharov-díjat.

³⁴ <http://www.youtube.com/watch?v=gQaiowrL-VQ&NR=1>, 2008.02.16.

³⁵ http://www.chicagonetworkjp.org/zana_spn.asp, 2008.02.15.

³⁶ <http://www.kurdistan.org/Leyla/danielle.html>

váltak. Az ellenszegülőkre börtönbüntetés várt, ez nem csak kurd nemzetiségű személyekre volt kihatással. Dr. Ismail Besiksi aki könyvében a kurdkövetelések jogosságát feszegeti, valamint a török hatóságok visszaéléseit, szintén börtönbe került, török származása mit sem számított. [Lakatos]

Leyla elzárása ideje alatt megírja a *Writings from Prison* című könyvét, amit angol nyelven publikál a Blue Crane Books kiadó, az Amerikai Egyesült Államokban, számos cikket, és levelet írt.³⁷ Törökország elnökének feleségéhez címzett levelében kísérletet tesz a kurd nemzetiség elismertetésére, a béke nevében "Quiero hablarle sobre una tierra afligida...Hablo de las luchas de los que se levantan contra la opresión y trabajan por la paz, libertad, hermandad, democracia y los derechos de los trabajadores. En otras palabras, me refiero a la realidad de mi país, de su gente y de la situación que actualmente se está desarrollando".³⁸ "Si se necesita repetirlo otra vez, pertenezco entre los que buscan la paz."³⁹ 1995-ben Nobel-békedíjra jelölték, ebben az évben a Szaharov-díj nyertese. 1997-ben a török kormány felajánlotta szabadon bocsátását egészségügyi állapotára való tekintettel. Visszautasította ezt, mondván, hogy nem szeretné, ha csak egészségi állapota miatt távozhatna, az összes politikai fogoly számára általános amnéziát kíván [propaganda 14.]. 1998-ban a *Newroz*⁴⁰ nevű ünnepükről írt, ami meghosszabbította büntetését még két évvel.⁴¹

2003-ban újratárgyalták az ügyét - a bírósági per tisztességessége vitatott – és a további büntetés letöltésére ítélték. 2004-ben a törökországi fellebbviteli bíróság hatályon kívül helyezte az előző ítéletet, így 2004. október 14-én Leyla Zananak vére lehetősége nyílt átvenni az Európai Parlament által neki ítélt Szaharov-díjat.

A díj átadásakor Borrell elnök méltatta Leyla Zana erőfeszítései, részben kurd nyelven. A teljes török demokratizálódás eléréséig van még tennivaló, de lényeges

³⁷ <http://www.youtube.com/watch?v=ELe0MqNWGk&feature=related>.

³⁸ http://www.chicagonetworkjp.org/zana_spn.asp, 2007.11.18. (saját fordítás – Tana Ottilia-Réka: Szeretnék beszélni az én szomorú földemről... beszélek azoknak a harcáról, akik fellázadnak az elnyomás ellen, és a békéért, szabadságért, testvériség, demokráciáért és a munkások jogaiért munkálkodnak. Más szavakkal a hazám igazi helyzetére utalok, az embereire és a most kialakuló helyzetre).

³⁹ http://www.chicagonetworkjp.org/zana_spn.asp, 2007.11.18.(saját fordítás – Tana Ottilia -Réka: Ha szükséges elismételni még egyszer, azok közé tartozok, akik keresik a békét).

⁴⁰ A Newroz a kurdok legnagyobb ünnepe, március 21-én ünneplik. Nemzeti ünnepük, a szó jelentése „új nap”, a tavasz első napját jelenti. 5000 évnyi hagyományra visszatekintő ünnep. A PEN (Promoting literature, defending freedom of expression) alelnöke Lucina Kathmann, volt olyan kedves felelni levelemre és érdekes információkat osztott meg velem. Ő személyesen is ismeri Leyla Zanat.

⁴¹ http://www.chicagonetworkjp.org/zana_spn.asp, 2008.02.15.

előrelépések történtek, már használható a kurd nyelv az iskolában, a médiában is elhangozhat kurd nyelvű felhívás. Üdvözlő beszédét azokkal a szavakkal zárta, mint amelyek Leyla Zana kiszabaduláskor mondott: „Én elsősorban nő vagyok, aztán anya és utána politikus. Esküszöm, hogy mindhárom szerepemben a török és a kurd nép testvériségéért fogok harcolni”.⁴²

Leyla Zana töretlenül harcol, azért amiben hisz, és ezt jól tükrözi a 2008. február 26-án Diyakiri-ben tartott beszéde, amelyben kijelentette: “Everyone should know that Kurds have the right to defend themselves”.⁴³

Ami a jelenlegi kurd nemzeti kisebbséget helyzetét illeti napjainkban valamint az Európai Unióhoz való csatlakozás lehetőségei.

Európai Unió elzárkózik Törökországtól, a csatlakozásáról nem indulhat meg a tárgyalás, amíg Törökországban az emberi jogok el vannak tiporva, az alapvető szabadságok nincsenek tiszteletbe tartva, emberkínzásról lehet hallani⁴⁴ valamint a kisebbségi problémákat nem, tudják kezelni. Törökországban még mindig nincs lehetőség egy kurd autonómiára. 2002-ben az amerikai-iraki háború során az iraki kurdok az amerikaiak oldalára álltak, a Huszein kormány megbukása bekövetkezett, de szó sincs formális autonómiáról vagy bármiféle függetlenségről.

Izrael, a térség másik nagyhatalma nem üdvözlne Kurdisztán létrehozását, hisz híd lenne Irán és Szíria közt és az izraeli kisebbség számára precedens értékűvé válhatna.⁴⁵

2004-ben öngyilkos merénylők robbantották fel magukat észak Irakban található mindkét kurd párt székháza előtt. Szakértők szerint gyakoriak az etnikai összecsapások.⁴⁶ Puliszer-díjas Seymour Hers a New York magazinban publikált cikkében azt állítja, hogy

⁴²<http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?pubRef=-//EP//TEXT+PRESS+DN-20041014-1+0+DOC+XML+V0//HU#SECTION9>, 2007.12.09.

⁴³<http://www.zimbio.com/President+Jalal+Talabani/articles/21/Leyla+Zana+Honorable+Kurdish+Woman+Speaks>, 2008.03.15.

⁴⁴<http://www.nodo50.org/aspa/module.php?link=modules/desurasur/articulo.php&ID=525>, 2007.06.12

⁴⁵ A nagyobb számú kisebbségekkel rendelkező országok nem kívánnak támogatni semmilyen kisebbségi törekvést, attól tartanak, hogy hasonló igényeket támasztanak saját kisebbségeik is. Hasonló helyzet állt fent a nemrég függetlenné vált Koszovó estében, nem akarta elismerni Románia, Ciprus, Spanyolország.

⁴⁶<http://www.origo.hu/nagyvilag/20040201kurdok.html>, 2008.02.21

2004-ben Izrael titkosszolgálat a kurd lakta területeken kommandósokat képezett ki, így próbálta az iraki káosztól megóvni magát.⁴⁷

A PKK 2007-ben nehézfegyverekkel támadta meg a török katonaságot. 2008-ban a török kormány az észak-iraki felkelők ellen indított támadást.⁴⁸

Az Amerikai Egyesült Államok Izrael és Egyiptom után Törökországnak adja el a legtöbb fegyvert. A konfliktusok folyamatosak ebbe a térségben, a nemzetközi sajtó nem fordít kellő figyelmet rájuk, ha eredményeket akarnak elérni nemzetközi kapcsolatok terén el, kell, ériék, hogy a nemzetközi sajtó nagyobb figyelmet fordítson rájuk. Mondja Lakatos Artúr egy 1999-es tanulmányában, amelyben a kurd kérdés jelenlétét vizsgálta a román sajtóban.

Ehhez azonban egy jobban szervezett, törökországi kurd szervezetre lenne szükség. Tabajdi Csaba szavával élve az „Európai Unió a szervezettségek versenyé”. Törökország nem fér bele ebbe a kategóriába.

Záró akkordként

Március elején még határozottan jelentettem ki, hogy a törökországi kurdok helyzete javulóban van. Néhány hét elteltével rá kell döbennem, hogy ez korántsem igaz, az elmúlt napokban a Newroz ünnepén, a török kormány megtámadta az ünneplőket.⁴⁹ Egy személy életét vesztette, százan megsebesültek és négyszázan börtönbe kerültek, számol be a Kolumbia Caracol radio március 23-án.⁵⁰ Leyla Zana 2007-ben a PKK vezetőjét Abdulah Öcalam-ot, az iraki államfőt, Yalal Talabanit, Masud Barzanival egyetemesen Kurdisztánnak három elnökeként jelölte meg. A PKK-nak terrorcselekményekkel való kapcsolata miatt, Leyla Zana-t a terrorizmus bátorításáért ismét kétévi szabadságvesztésre ítélték.⁵¹

A világban naponta megszegik az emberi jogokat, vagy egyszerűen nincs rá lehetőség a betartásukra. Embertelen körülmények között élnek emberek ezrei, milliói Afrikában. Az itt jelentkező problémákra, megoldást ígérő tervek tucatjaival

⁴⁷ <http://www.origo.hu/nagyvilag/20040621onvedelembol.html>, 2008.02.21

⁴⁸ <http://hvg.hu/goepontok.kurd/20041126kurd.aspx>, 2008.02.21

⁴⁹ <http://www.youtube.com/watch?v=EjH-vk92HsE>, 2008.04.21.

⁵⁰ <http://www.radiocaracol.com/nota.aspx?id=566540>, 2008.04.30.

⁵¹ <http://www.cantabrialiberal.com/noticia.php?id=32725¬icia=La+primera+diputada+kurda+de+Turqu+%EDa+es+condenada+por+exaltar+el+terrorismo>, 2008.04.30.

találkozhatunk, ilyen például a 2000-ben született Millenniumi fejlesztési terv. 189 ENSZ tagállam kötelezte el magát, többek közt a HIV/AIDS elterjedésének csökkentése, gyermekhalandóság alacsonyabb szintjére hozatala, éhínség és szegénység csökkentése mellett. Jóllehet több szakosodott intézmény és független szervezet is kísérletet tesz az alapvető jogok és szabadságok betartatására a világban, annak ellenére se beszélhetünk mindent átfogó eredményekről. Az ENSZ családba tartozó *UNICEF* céljai közt szerepel a gyermekvédelem, az elemi iskoláztatás, az ADIS elterjedésének megfékezése, a jelenlegi globalizált világunk legfőbb problémáinak kezelésére tesz kísérletet, csak hogy ez egy ENSZ mellett működő független szervezet és ebből adódóan nem részesül az évi költségvetésből, adományokból és tagállami tagságokból tartja el magát. 2004 óta hanyatlás állt be, kilépett az USA és Nagy Britannia. A két legnagyobb tagdíjat jutató ország.

A napjainkra is kihatással levő Helsinki tárgyalás nagy előrelépést jelentett a hidegháború időszakában, ez mintegy dominószzerűen az alapvető jogok kikényszerítésének is alapot teremtett a keleti blokkban. A záróokmány tíz alapvető szöveget tartalmaz, ezek továbbfejlesztésére kerül sor, majd 1994-ben Budapesten az *EBESZ* (Organization For Security And Cooperation In Europe) állandó szerv kialakulásához vezet. Elméleti téren felbecsülhetetlen jelentőségű, döntései nem kötelező jellegűek, politikailag fontosak. Mondhatni gyakorlati téren negatív példa.

A nagy igyekezet, több tucat nemzetközi egyezmény, nyilatkozat ellenére sem beszélhetünk univerzális és sérthetetlen emberi jogokról. Ezeket következetesen áthágják, mi sem jobb példa erre, hogy a több ezer ember haláláért felelős Oszama bin Laden szabadrabban van. Szervezete az al-Kaida és annak második embere, Ajman az-Zavahri révén az idén három alkalommal küldött videó üzenetet, amelyben nyíltan megfenyegette az ENSZ-t, amiért jogi alapot teremtett Izrael megteremtésének, palesztin területektől fosztva meg az arab országot.⁵² Az Európában megjelenő Mohamed-karikatúrák ügyében büntetést irányzott elő Európai Unió számára. Bírálja az Izrael – palesztin konfliktus tárgyalás révén való megoldását, e helyett Palesztina „tűzzel és vassal”⁵³ való

⁵² http://www.fn.hu/kulfold/20080403/bin_laden_koszoni_jol_van/?hirlevelkatt, 2008.04.03

⁵³ http://www.fn.hu/kulfold/20080320/ket_nap_alatt_ketszer_uzent/, 2008.03.20.

felszabadítását szorgalmazza.⁵⁴ A tibeti lázongások során az elnyomatásban élő hatmillió tibeti lázzad fel a Kínai kormány ellen. A kínai csapatok kíméletlenül verték le tankok segítségével. Az áldozatok⁵⁵ számáról nem lehet pontos adatokat tudni.

A Szaharov-díj az Európai Parlament által felajánlott díj, védelmezése alatt álló területek közt szerepel az emberi jogok, demokrácia, alapvető szabadságok, jogállamiság, és ami talán a leginkább figyelemre méltó, a kisebbségi jogok. A kisebbségi jogok kérdése, néhány államban állandó konfliktusforrás. A kisebbségi jogok közösségi szabályozásában hiányosságok észlelhetők. És a Szaharov-díj egy olyan szimbolikus értékkel bíró kitüntetés, amely sok esetben olyan személyeket vagy szervezeteket díjaz, akik ebben a kérdéskörben értek el eredményeket. Talán a Szaharov-díjat tekinthetjük a tényleges szabályozás előfutárának. Ebben a megvilágításban egy fontos dolog kerül előtérben a gondolat szabadságáért járó díjról. Egy kettősség észlelhető, az EU nem tudja, szabályozni a kisebbségi problémát azonban az általa kibocsátott díj ennek megoldására vállalkozik, mégpedig figyelmen kívül hagyva az Unió tényleges határait így jelezve egyfajta univerzalitást. A kérdés talán nyitott marad, elegendő a díj nyújtotta eredmények? Vajon a díjazottak számára elégséges egy nemzetközi „megszellőztetése” a problémáik megoldására?

Jogos kérdés, hogy szükség van-e még Szaharov-díjra a Nobel-békedíj mellett? Nobel-békedíj évente egy embert tüntet ki. Jobbára egy szervezet általában kifejtett fáradtságos munkáját értékeli ilyen pl. volt, amikor az egész ENSZ-nek ítélte oda a díjat. Ha céljaikat tekintjük, a Nobel-békedíjat olyan személynek vagy szervezeteknek ítéli oda aki, vagy akik a nemzetek közötti béke elősegítői, fegyveres erők lecsökkentése vagy megszüntetésében játszottak szerepet, a kezdetekben a békekongresszusok tartását kezdeményező személyek is jelölteké illetve nyertesekké válhattak. A Szaharov-díj révén az emberi jogok védelmezőjét, a demokrácia- és a jogállamiság fejlesztőjét, a szabadságok és a nemzetközi jog vagy a kisebbségi jogok betartását biztosító egyént vagy szervezetet díjazzák. Létezik átfedés a két díj között, de ha valóban a világban ennyire kevés a probléma vagy csak ilyen kevesen vannak, akik meg próbálják oldani ezeket, hogy elégséges évente egy ember erőfeszítéseit kiemelni, akkor lehet, hogy egyik

⁵⁴ http://www.fn.hu/kulfold/20080320/ket_nap_alatt_ketszer_uzent/, 2008.03.20

⁵⁵ Szörnyű képek láthatóak az áldozatokról a következő internetes oldalon: <http://www.tchrd.org/press/2008/pr20080318c.html>, 2008.04.20.

intézményre sincs szükség. Azonban évente 200 embert jelölnek Nobel-békedíjra, tehát minden évben legalább 200 olyan megoldásra váró ügy létezik, amelyet kezelni kellene. Ezek közül ragad ki egy néhányat a Nobel-békedíj. A Szaharov-díj más problémákat nevesít, így a két díj egyszerre tesz kísérletet a világ igazságtalanságainak végetvetésére, más-más irányból megközelítve, eltérő konfliktusokat véve figyelembe. Közös céljuk: a világot egy békésebb helyé tenni, és ebben aktív szerepet is vállalnak.

Nem állítom, hogy még kellenének hasonló díjak, de hasonló tevékenységet végző intézményekre kétségtelenül szükség lenne.

A Nobel-díj, a Szaharov-díj – próbálkozásai, eredményei révén - a legnagyobb kitüntetések közé sorolhatók, melyek az elszánt küzdelem által elért eredményeket igyekszenek kiemelni, díjazni. Sajnálatos módon a Szaharov-díj által nevesített problémák legtöbbször, a világ nagy része számára ismeretlen és a Szaharov-díj a Nobel-díj viszonylatában még nem rendelkezik akkora nemzetközi elismertséggel, hogy az ő általa kitüntetett személyek és azok helyzetei jobb kilátásoknak örvendenének ezt követően. Szomorú tapasztalat a világhálón való keresés során, a „Szaharov-díj” kulcsszóra jórészt az Európai Parlament honlapját és ezzel kapcsolatos politikai szaklapokat, elemzéseket ad ki, valamint Andrej Szaharov életét és munkásságát. A díjazottak legtöbbször ellenben hosszú oldalakon keresztül olvashatunk és legtöbb cikkben meg is említik a Szaharov-díj kitüntetését, de ennek ismertsége még „kistestvéri” szinten van. Természetes, hogy a Szaharov-díj még nem veheti fel a harcot a több mint száz éve létesült és immár hét területen jelenlevő Nobel-díjjal.

Összességében elmondható a lelkiismeret szabadságáért járó díjról, hogy alacsony szintű ismertségének örvend, nem része a mindennapi köztudatnak, azonban, figyelmének középpontjában napjaink égető problémái állnak. Hatékonysága jórészt alacsony szintű ismertségből adódóan korlátozódik, jórészt elméleti jelentőségű, eredményei mindemellett kétségbevonhatatlanok. Várhatóan az elkövetkező években majd valóban betölti a neki kirendelt szerepet és a neki járó tisztelettel méltányolják majd.

Szakirodalom:

EU-s propaganda könyv

FABAL, Gustavo

1970 Panorámica del pensamiento social desde el medioevo hasta el siglo XIX,
La Habana, Editura De Ciencias Sociales

GAZDAG Ferenc

2002 Európai Integrációs Intézmények, Budapest, Osiris Kiadó

KENDE Tamás – SZŰCS Tamás (szerk.)

2005 Európai közjog és politika. Budapest, Osiris Kiadó

KIS János

2007 Emberi jogok egykor és most, Budapest, Beszélő [1], 2007. január, 12.
Évfolyam, 1. Szám [2]

KYMLICKA, Will – SRAEHLE, Kristine

2001 Kozmopolitaizmus, nemzetállamok, kisebbségi nacionalizmus In: *Kellék*,
Kolozsvár, 17. szám

LAKATOS Artúr

A kurdkérdésről – Erdélyből, *Kellék*

MAGYAR Péter, Dr.

2004 Az Európai Unió alkotmánya, Budapest, Szaldó kiadó

ÓDOR Bálint (szerk.)

2005 Az Európa szintű kisebbségvédelem kiépítésének lehetőségei In: *Vő.:
Területi, személyi autonómia és kettős állampolgárság gyakorlata az Európai
Unióban; Az Európai szintű kisebbségvédelem kiépítésének lehetőségei.*
Budapest, Magyar Országgyűlés, 29-45

SÁRI János – SOMODY Bernadette

2008 Alapjogok, alkotmányjog II., Budapest, Osiris Kiadó

SZILÁGYI István

2001 Hungria y el mundo Hungary and the world, Veszprém, Carmen Saeculare
XIV

VARGA Attila, Dr. – VERESS Emőd, Dr.

2007 Román Alkotmányjo, Csíkszereda, Status Kiadó

VÁRNAY, Ernő dr.- Papp Mónika, dr.

2005 Az Európai Unió Joga, Budapest, KJK-Kerszöv Jogi és Üzleti Kiadó